

Commentaar: 'Günter Grass, een goede Duitser'

Grass-vertaler Gielkens over de rel rond Grass' gedicht

[Achtergrond](#) - 17 april 2012 - Auteur: Jan Gielkens

Wie het oeuvre van Grass – zijn fictie én zijn beschouwend werk – leest, kan niet met droge ogen beweren dat de Nobelprijswinnaar een nationaal-socialist of een antisemiet is, zegt Grass-vertaler Jan Gielkens. Hij vertaalde twaalf boeken van Grass in het Nederlands en geeft voor Duitslandweb zijn commentaar op de rel rond Grass' gedicht 'Was gesagt werden muss'.

Literair vertalen is een raar beroep. Het eindresultaat van je arbeid is het werk van de schrijver, maar dan in jouw taal. Je maakt dus hetzelfde als de schrijver, maar toch ben je die schrijver niet. Bij levende schrijvers is het mogelijk hen persoonlijk te leren kennen. Bij sommige schrijvers ben je bereid de hele wereld te vertellen hoe prachtig je zijn of haar werk vindt, bij andere heb je die behoefte niet. Er zijn ook schrijvers die het de vertaler moeilijk maken zich niet af en toe uit te spreken over hun werk of hun opvattingen. Zo'n auteur is Günter Grass.

Ik heb het nooit een punt gevonden te verklaren dat ik het werk van Grass bewonder en dat ik me goed kan vinden in zijn politieke en wereldbeschouwelijke opvattingen. En bij de persoonlijke ontmoetingen ben ik telkens weer onder de indruk van zijn enorme historische en literaire kennis.

Provocerend

Günter Grass, geboren in 1927, werd in 1959 in één klap beroemd met zijn fenomenale roman 'Die Blechtrommel', en ongeveer net zo lang is hij omstreden. Al meteen na het verschijnen van het boek werd er van conservatieve zijde in Duitsland bezwaar gemaakt tegen het veronderstelde pornografische en blasfemische karakter ervan. Vanaf het begin van de jaren zestig ging Grass meedoen met politieke discussies en dat doet hij nu, vijftig jaar later, nog steeds. Grass bemoeit zich met politieke en maatschappelijke kwesties in elke denkbare vorm: zie de vele delen van zijn verzamelde oeuvre. Of hij dat nou doet door middel van opiniestukken, open brieven, interviews, redevoeringen, gedichten, romans of tekeningen – want Grass is ook beeldend kunstenaar –: hij zoekt de discussie, en hij zoekt die discussie graag en vaak provocerend.

Grass zoekt het debat altijd vanuit zijn levensbeschouwelijke grondhouding: die van gematigde sociaaldemocraat, die tegelijkertijd een vrijdenker is, een anarchist. Het lijkt misschien vaak alsof hij een linksradicale schreeuwer is, maar dat komt dan vooral omdat hij, sinds hij midden jaren zestig de Duitse sociaaldemocratie, toen onder Willy Brandt, ging steunen, zo werd geportretteerd door de conservatieve pers, die in de jaren zestig stemming maakte tegen alles wat links was. Maar Grass is geen revolutionair, hij is van de langzame vooruitgang. Niet voor niets is een van de dieren die Grass als metaforische vehikels in zijn literaire werk gebruikt de slak, een dier dat uiteindelijk op zijn bestemming komt, al is het dan langzaam.

Waffen-SS

Omdat Grass om de zoveel tijd de discussie zoekt, is hij in Duitsland ook regelmatig het middelpunt van hevig rumoer. De kwestie van het zogenaamd antisemitische gedicht 'Was gesagt werden muss', dat hij op 4 april 2012 in de *Süddeutsche Zeitung* publiceerde, was het begin van een ritueel, zoals dat al tientallen jaren plaatsvindt: Grass zegt of schrijft iets, er zijn mensen verontwaardigd, anderen verdedigen hem, er volgt een brede en zelden genuanceerde discussie, en dan is het weer over.

Sinds een paar jaar hebben Grass' tegenstanders er een argument bij: zijn zogenoemde oorlogsverleden. In 2006 beschreef Grass in zijn autobiografische tekst 'Beim Häuten der Zwiebel' dat hij had gediend in de Waffen-SS. Hij had zich, zoals tienduizenden jongens dat deden, als scholier in 1943 op zijn vijftiende vrijwillig bij het leger gemeld. Tijdens zijn opleiding was hij *Luftwaffenhelfer*, daarna was hij bij de *Reichsarbeitsdienst*, in november 1944 ging hij in het leger en werd geplaatst in een divisie van de Waffen-SS. Een half jaar later was hij gewond en krijgsgevangen in Tsjechoslowakije.

Reacties

Dit zijn de feiten over Grass' oorlogsbiografie, zoals ze kunnen worden vastgesteld uit zijn eigen verklaringen en uit historische documenten. Grass was niet, zoals Max Pam in zijn dwaze (andere kwalificaties op aanvraag) column 'De gruwelen van Grass' Waffen-SS' in de *Volkskrant* van 13 april 2012 stelt, een oorlogsmisdadiger die actief was 'ergens in de top van de piramide' van de Waffen-SS; Grass was, zoals gelukkig veel commentaren op de column ook aangeven, een kindsoldaat. Pam is zo brutaal om te stellen dat het 'wel zo rechtvaardig [zou] zijn geweest als [Grass], bij de eerste stap op Tsjechische bodem, een kogel door de kop was geschoten'. De column van Pam is, samen met het demagogische en tenenkrommende tegengedicht van Leon de Winter in de rechtse krant *Die Welt* van 7 april 2012, het dieptepunt in de Nederlandse

reacties op Grass en zijn werk door de jaren heen.

Die receptie valt, vanuit het perspectief van de vertaler die graag veel en positieve reacties (en een navenante verkoop) zou zien, altijd tegen. Opvallend is dat de positievere en meer gedegen recensies uit Vlaanderen komen, terwijl de Nederlandse pers, zoals ze dat nu ook in de kwestie van het omstreden gedicht doet, braaf de - vaak ideologisch gekleurde - tendens van de grote Duitse kranten en de meest luidruchtige critici daarin volgt. Literatuurcriticus Marcel Reich-Ranicki bijvoorbeeld, aan wiens, in mijn ogen, willekeurige oordelen over Grass vaak meer waarde wordt gehecht dan aan de Grass' boeken zelf. (Reich-Ranicki's meningen worden overigens nooit in twijfel getrokken omdat hij in 1944 vrijwillig lid werd van de Poolse communistische geheime dienst en daar nota bene voor de censuur verantwoordelijk was.) Het zou interessant zijn eens een wetenschappelijk onderzoek aan de Grass-receptie in Nederland en Vlaanderen te wijden, inclusief de afhankelijkheid daarvan van de Duitse kritiek.

'Goede Duitser'

Het heeft mij altijd verbaasd dat Günter Grass, wiens oeuvre doordrenkt is van het zoeken naar antwoorden op de Duitse schuldvraag, het in Nederland nooit tot 'goede Duitser' heeft geschopt. Kijk eens, ter vergelijking, hoe vriendelijk de militaire carrière van (toen nog) Klaus von Amsberg (om eens een demagogische truc toe te passen) op Wikipedia wordt geformuleerd en bekijk daar ook eens de imposante staat van dienst onder het Hitler-regime van een van Nederlands grootste knuffel-Duitsers, de voormalige Duitse bondspresident Richard von Weizsäcker. Zij hebben hun verleden goedgeemaakt met wat ze na 1945 hebben gedaan en gezegd - maar dat zouden we ook voor Günter Grass moeten laten gelden.

Wie het oeuvre van Grass - zijn fictie én zijn beschouwend werk - leest, kan niet met droge ogen beweren dat de Nobelprijswinnaar een nationaal-socialist of een antisemiet is. Laten we Günter Grass dus snel rehabiliteren, zolang het nog kan, want terwijl ik deze laatste zinnen schrijf, lees ik dat hij in het ziekenhuis is opgenomen met hartklachten.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/156/commentaar-gunter-grass-een-goede-duitser>